

БЕРЕГОВА О.А.

*Дніпропетровський національний університет
ім. О. Гончара*

“ЛУДИЧНІ РЕЗЕРВИ” ВНУТРІШНЬОЇ СТРУКТУРИ ЗАГАДКИ

Цю статтю присвячено вивченню стилістичних прийомів (оксюморон, синекдоха, прозопопея, гіпербола, літота), закономірностей їх функціонування в іспанській народній загадці та дослідженню їх впливу на реципієнтів для досягнення декодування.

Ключові слова: іспанська народна загадка, оксюморон, синекдоха, прозопопея, гіпербола, літота.

Эта статья посвящена изучению стилистических приемов (оксюморон, синекдоха, прозопопея, гипербола, литота), закономерностей их функционирования в испанской народной загадке и исследования их влияние на реципиентов для достижения декодирования.

Ключевые слова: испанская народная загадка, оксюморон, синекдоха, прозопопея, гипербола, литота.

This article is devoted to the studying of stylistic devices (oxymoron, synecdoche, prosopopeia, hyperbole, litotes), regularity of their functioning in the Spanish folk riddle and their influence on recipients for achievement of decoding.

Keywords: Spanish folk riddle, oxymoron, synecdoche, prosopopeia, hyperbole, litotes.

Актуальність дослідження зумовлено чинниками, пов'язаними, насамперед, із сучасним етапом розвитку лінгвістики тексту, що передбачає висвітлення питань про текстовий статус, жанрову своєрідність, функціональне призначення й лінгвокультурну значущість загадок як комунікативно-прагматичного репрезентанта іспанської ментальності. Дослідження спрямовано на вивчення тропейчних властивостей іспанської народної загадки з огляду на ті мовні механізми, які формують їхню паремійну семантику.

Берегова О. А.

Об'єктом дослідження тексти іспанської народної загадки.

Предметом вивчення естилістичні особливості іспанської народної загадки в функціонально-комунікативному аспекті.

Мета дослідження полягає у виявленні лінгвостилістичних характеристик іспанської народної загадки у світлі дискусійних проблем енігматичної семасіології.

Матеріалом дослідження слугує авторська картотека, укладена методом суцільної вибірки з іспаномовних пареміологічних джерел (4500 одиниць із семи збірників: Adivinanza seróticas (А. М. Гарсія); Adivinanzas populares españolas (estudiosyantología) (П. Сеppільйо); Colección de enigmasy adivinanzas en forma de diccionario (Демофіло); Adivinancero popular español, Adivinancero antológico español (Дж. Гарфер, К. Фернандез); Adivinanza sextremeñas (П. Х. Родрігез); Los mejores acertijos ya divinanzas (Ф. Йарза).

Наукова новизна роботи полягає в тому, що здійснено системний лінгвістичний аналіз іспанських народних загадок шляхом зіставлення їх провідних функціонально, лінгвостилістично й комунікативно зумовлених семантичних властивостей.

Як відомо, мовне вираження концептуального змісту здійснюється, крім іншого, лексико-стилістичними засобами мови. Стилістично забарвлені лексичні одиниці є концептуально-мовними сутностями з певним набором когнітивних, мовних та екстралінгвістичних ознак. Їх специфічне значення. Народжуючись в контексті спочатку як okazіональна конотація, закріплюється шляхом відтворення у типових дискурсах, набуває стійкого функціонально-стилістичного значення і переходить в узуальне стилістичне значення літературної мови [1:60].

Для того щоб розгадати загадку, треба віднайти її розшифрування в метафоричних образах. Однак на практиці це вирішити не так легко. Для цього потрібно володіти досить

розвинутим образно-асоціативним мисленням, необхідно бути дуже кмітливим. Арістотель відзначив, що загадка, “коли говорять про те, що дійсно існує, поєднує одночасно абсолютно неможливе” [1:114]. У більшості випадків загадки складаються з метафоричних образів, у буквальному розумінні абсолютно несумісних, вони побудовані на прийомах парадокса або оксюморона. У цих загадках наявна невідповідність, і оксюморон є основою. “Зухвалість поєднань, сміливість комбінацій – ось що приваблює нас найчастіше в загадці, що і смішить зрештою при розгадці” [2:57]. Людина, яка відгадує загадку, навмисне вводиться в оману, і її думка спрямовується помилковим шляхом.

Оксюморон є найбільш яскравою фігурою мовлення, яка передає несумісні уявлення про наш життєвий досвід [3:144]. Смысловий контраст, який існує у структурі оксюморона та надає експресивності мовленню, виникає внаслідок проектування онтологічних властивостей на протилежні онтологічні властивості іншої сутності [4:178], що на мовному рівні виявляється в поєднанні протилежних за значенням лексичних одиниць [5:225]. Оксюморон – удосконалена метонімічна метафора, або метафорична метонімія, проте, на відміну від метафори та метонімії, зіставлення понять відбувається в межах одного семантичного поля [6:35]. Така фігура мовлення є своєрідною схемою концептуалізації, отриманою під час когнітивного опанування навколишнього світу знання про об’єктивно існуючі фрагменти цього світу [7:274].

В оксюморонних конструкціях означення, яке на вербальному рівні передає судження, протилежне за змістом, створює парадоксальний ефект: *Tataño como un pilar, / come carne y no come pan* {*Elataúd*}.

При такому зіставленні з’являється новий концепт і виявляються нові властивості та якості референта. Такий прийом застосовують для інтенсифікації значення якісної характеристики об’єкта, що надає висловлюванню особливої емоційності та

експресивності: *Son gemelos desiguales / aunque iguales a la vez, / y el que no me lo creyere / que se los ponga al revés {Los zapatos}*.

Ефект несподіванки оксюморона створюється в загадці поєднаннями першої і другої частин, що умовно виділяються. Перша частина представляє реальну характеристику предмета відгадування, незважаючи на те що, крім предмета вживання, тут може міститися епітет-визначення, який описує відгадку. Проте ознака, підібрана до метафори-уподібнення, обрана так, щоб їх поєднання було досить правдоподібним, реальним. Друга, уточнювальна частина тексту загадки описує інші властивості предмета відгадки, ті, які суперечать властивостям предмета уподібнення, відповідно, і логіці, і реальності. Роль таких контрольних “уточнень” виконується, як правило, уреченні загадки предикативною групою, уточнювальними обставинами, додатками. Наприклад: *Nazco y muero el mismo día, | aconsejo al ignorante, | cumplo un papel importante | cada día, con mi vida {El periódico}*.

Інтенсифікована експресивність досягається також під час застосування підсилювальних прислівників або прикметників із метою характеристики будь-якого предмета думки. Використання прислівників-інтенсифікаторів зі значенням найвищого ступеня інтенсивності свідчить про витіснення або пригнічення як денотативного аспекту, так і емоційно-оцінного компонента коннотативного значення лексеми.

Подальша трансформація художнього прийому полягає в поєднанні несполучуваних об'єктів, у парадоксі. Загадка-парадокс заснована на співвідношенні двох об'єктів образу уподібнення і відгадки, у яких тотожна лише одна функція. Наприклад: *Libro de poco tamaño, | que sólo tiene doce hojas, | pero se lee todo el año {El calendario}*.

Отже, оксюморон є одним із найефективніших експресивних стилістичних засобів розкриття суперечливості природи загадки. Активну участь у характеристиці об'єктів реальності в рамках оксюморонної конструкції беруть “стягнуті”

ним прикметники та прислівники інтенсифікації якісного буття феноменів дійсності. Зазначений троп формує та визначає структуру загадки, яка ґрунтується на асоціативно-образних конотаціях як результаті аналогового зіставлення різних поняттєвих сфер людської свідомості.

*Синекдоха*є частиною метонімії і передбачає вживання частини замість цілого; опис однорідної безлічі як одиниці; заміну родового поняття видовим; множини єдиною або узагальненою назвою [8:207–212; 9:178]. Довідкова література трактує її як “один із тропів, різновид метонімії, перенесення значення одного слова на інше на основі заміни кількісних відношень” [10:156].

Синекдоха може використовуватися з метою виділення різних аспектів або функцій об'єкта. Проте основна її функція полягає в ідентифікації об'єкта через указівку на характерну для нього деталь, відмітну ознаку. Тому доскладу ідентифікуючої синекдохи часто входять визначення: *Cincuenta damas, / cinco galanes, / ellos piden pan, / ellas piden ave* {*El rosario*}.

Для синекдохи типова функція іменних членів речення (суб'єкта, об'єкта, звернення): *Ni es de palo ni es de hueso, / tiene un palmo de pescuezo / y un boca que le llora. / Adiviname, señora* {*El cuello de la botella*}.

Вживання синекдохи прагматично або контекстуально зумовлене: зазвичай ідеться про предмет, що або безпосередньо входить у поле сприйняття тих, хто говорить, або схарактеризований у передтексті. Найбільш уживані види синекдохи в загадці:

1) частина явища називається в значенні цілого:

Dos miravalles, / dos miracielos, / la cabeza en el culo / y el culo en el suelo {*Cabrero ordeñando*};

2) ціле в значенні частини:

Un arbol con doce ramas, / cada una tiene su nido, / cada nido siete pálaros, / y cada cual su apellido {*Año, meses y días de la semana*};

3) одина в значенні загального:

Iglesia chiquitita, | gente menudita, | sacristán de palo; | si no te lo digo | no lo aciertas en un año {Guindilla};

4) заміна одиничного множиною:

Mil borondillas | en un borondón, | un mete y saca, | y un quita y pon {Las aceitunas, la orza, el cazo y la tapadera}.

Незважаючи на всі викладені вище приклади синекдохи, основна її функція в корпусі іспанської народної загадки – перенесення значення за принципом “частина–ціле”.

Одним із прийомів художньої образності пареміологічних жанрів є *прозопопея*, або уособлення. Особливо часто цей прийом зустрічається в загадках, і іспанські народні загадки не є винятком. Прозопопея додає загадці особливої поетичності, створюючи в ній яскраві образи і картини [11:85]. Метою уособлення в загадках є максимальне наближення докільля до людини і тим самим завуальовування загаданого предмета для ускладнення завдання відгадника. Загадка відображає різні предмети як живу істоту, подібну до людини, напр.: *Salgo de mi casa sin saber | mato a un hombre sin querer {El teléfono}*.

Предмети наділяються людськими якостями і здібностями, відчуттями, думками і навіть мовою, напр.: *Preso en oscura mansión | estoy siempre en movimiento, | lanzo un torrento | y fuente de vida hoy {El corazón}*.

Загадки з уособленням складені як метафоричний діалог, і мета подібних загадок – привернути увагу до взаємозв'язку предметів, явищ: відгадкою в них є дві речі [12:18].

У загадках предметом загадування є рослини, явища природи, а також частини людського тіла: *Tiene ojos y no ve | tiene corona y no es rey | tiene escamas y no es pez {La piña}*.

Для персоніфікації об'єктів, рослин і тварин у корпусі загадок вживаються власні назви, наприклад: *Entre pared y pared | brinca un negro José {El zapato}*.

Уособлення в загадках відображають, як уже наголошувалося, таку загальну для цього жанру тенденцію, як антропоморфізм, прагнення до одухотворення, “втіленого” сприйняття і відображення навколишнього світу. Найпоширеніший образ уособлення різних загадуваних предметів – людина, флора і фауна.

В загадках один і той самий образ-одухотворення може позначати кілька різних предметів. Наприклад, такий фрукт, як помаранч, є образом одухотворення відразу кількох об'єктів: жовте серце; товстун, у якого 100 дітей; особи, які одягнені в жовті вбрання; золотий фрукт із смарагдовими очима.

Образ уособлення в загадках часто поєднується з такими засобами художнього зображення, як епітет, метафора, антитеза, що додає кожній загадці індивідуальної художньої завершеності. Оскільки загадка – це метафора, то в її основі лежить неназване порівняння предмета з іншим предметом [13:156]. Багато дослідників відзначали велике значення уособлення в загадках [14:455; 15:77].

Для текстів загадок характерна *гіперболізація* якостей і властивостей загадуваних об'єктів, наприклад: *Redondito como un queso / con cien metros de pescuezo {El pozo}*.

Художнє перебільшення – один із важливих способів побудови поетичного тексту, його образної системи й один із необхідних засобів передачі авторської думки.

Порівняно невеликий за величиною і насиченістю іншими властивостями предмет відгадування може бути співвіднесений метафорично з порівнянно великим. Власне гіперболи в загадках немає, але метафора в них часто гіперболізує предмети. Гіперболізування предмета відгадки – один із способів створення ігрової комічної експресії в жанрі загадки, напр.: *De todos los animales / soy el que tiene más fuerzas, / porque sin ningún trabajo / llevo mi casita a cuestras {El caracol}*.

Приєм, який зовні протилежний до гіперболи, але по суті є її закономірним різновидом, – це **літота**, тобто художнє зменшення, наприклад: *Soy lo que del frío / y en exceso no soy sano; / aparezco en el estío, / llamado también verano {El calor}*.

Як і гіпербола, літота широко представлена у фольклорі. Вони доповнюють одна одну, є ніби двома аспектами однієї медалі (літоту з цієї причини інколи називають зворотною гіперболою). Гіпербола допомагає краще побачити явища життя, його суперечності.

Серед експресем, що сприяють пізнанню та структуруванню моделі світобачення в загадці, наявні не тільки епітет, метонімія, метафора, порівняння, а оксюморон, синекдоха, прозопопея, гіпербола та літота. Оксюморон є одним із найефективніших експресивних стилістичних засобів розкриття суперечливої природи іспанської народної загадки. Активну участь у характеристиці об'єктів реальності в рамках оксюморонної конструкції беруть “стягнуті” ним прикметники та прислівники інтенсифікації якісного буття феноменів дійсності. Синекдоха використовується для виділення різних боків або функцій об'єкта, але її основна функція полягає в ідентифікації об'єкта через указівку на характерну для нього деталь, відмінну ознаку. Прозопопея надає загадці особливої поетичності, створюючи в ній яскраві образи і картини, і тим самим завуальовує загаданий предмет для ускладнення завдання. Гіперболізація предмета відгадки – один із способів створення ігрової комічної експресії в жанрі загадки. Зустрічається в корпусі іспанської народної загадки прийом, який зовні протилежний до гіперболи, за сутністю є її закономірним різновидом, – літота, тобто художнє зменшення.

Перелічені мовні засоби характеризують загадку як малоформатний текст із певними конститутивними ознаками: адресністю, експресивністю, компактністю, когезією, переосмисленням, спрямованими на активізацію когнітивної діяльності реципієнта.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волгіна О. О. Стилiстична варіативність і когнітивна лексикографія / О. О. Волгіна // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : зб. наук. праць М-во освіти України, Київ. Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка / відп. ред. Ніна Миколаївна Корбозерова. – К. : Логос, 2013 – Вип. 24. – С. 58–64.
- 2.. *Аристотель*. Об искусстве поэзии / Аристотель; пер. с греч. В. Г. Аппельрота. – М. : Худож. лит., 1957. – С. 114.
3. *Рыбникова М. А.* Загадки / Мария Александровна Рыбникова. – М.–Л. : Academia, 1932. – 488 с.
4. *Жигадло О. Ю.* Реалізація основних принципів спілкування у парадоксальних висловлюваннях у художньому дискурсі (на матеріалі англійської мови) / О. Ю. Жигадло // Вісник Київськ. лінгвіст. ун-ту. – Серія “Філологія”, 2004. – Т. 7, № 1. – С. 143–149.
5. *Gárfer J. L.* Acertijero antológico español / José Luis Gárfer, Concha Fernández. –Madrid : Anaya, 2010. – 185 p.
6. *Shen Y.* Cognitive Constraints on Verbal Creativity. The Use of Figurative Language in Poetic Discourse / Y. Shen // Cognitive Stylistics. Language and Cognition in Text Analysis / ed. by E. Semino and J. Culpeper. – Amsterdam (Phil) : John Benjamins, 2002. – P. 211–230.
7. *Белехова Л. І.* Словесний образ в американській поезії: лінгвокогнітивний погляд : [монографія] / Лариса Іванівна Белехова. – М. : ООО “Звездопад”, 2004. – 376 с.
8. *Gibbs R.* Process and Products in Making Sense of Tropes / R. Gibbs // Metaphor and Thought / ed. by A. Ortony. – Cambridge : Cambridge University Press, 1993. – P. 252–276.
9. *Потебня А. А.* Теоретическая поэтика / Александр Афанасьевич Потебня. – М. : Высшая школа, 1990. – 342 с.
10. *Щепилова Л. В.* Введение в литературоведение / Лидия Васильевна Щепилова. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Высшая школа, 1968. – 375 с.
11. *Літературознавча енциклопедія* : [у 2 т.] / [авт.-уклад. Юрій Ковалів]. – К. : ВЦ “Академія”, 2007. – 624 с.
12. *Цаллагова З. Б.* Афористические жанры осетинского фольклора / Зарифа Борисовна Цаллагова. – Владикавказ : Ир., 1989. – 196 с.
13. *Рыбникова М. А.* Загадки / Мария Александровна Рыбникова. – М.–Л. : Academia, 1932. – 488 с.
14. *Квятковский А. П.* Поэтический словарь / Александр Павлович Квятковский. – М. : Сов. Энцикл., 1966. – 376 с.
15. *Сперанский М. Н.* Русская устная словесность / Михаил Несторович Сперанский. – М. : Типо-лит. тов-ва И. Н. Кушнерева и К., 1917. – 474 с.
16. *Аникин В. П.* Русские народные пословицы, поговорки, загадки и детский фольклор / Владимир Прокопьевич Аникин. – М. : Учпедгиз, 1957. – 239 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

17. *Cerillo P. C.* Adivinanzas populares españolas (estudios y antología) / C. Pedro Cerillo. –Cuenca& Ediciones de la Unersidad deCastilla-La Mancha, 2000. –

226 p. 18. *Demófilo*. Colección de enigmas y adivinanzas en forma de diccionario [Електронний ресурс]/ Eugenio de Torres y Cía.– Sevilla, 1880. – Режим доступу до сл.: [tr://www.los-poetas.com/a/mach.htm](http://www.los-poetas.com/a/mach.htm) 19. *García A. M.* Adivinanzas eróticas / Anghel Morales García. – España : Ediciones idea, 2008. – 130 p. 20. *Gárfer J. L.* Adivinancero popular español / José Luis Gárfer, Concha Fernández. –Madrid : Taurus, 1983. – Vol. 2. – 275 p. 21. *Gárfer J. L.* Adivinancero antológico español / José Luis Gárfer, Fernández Concha. – Madrid : Ediciones del Prado, 1994. – 344 p. 22. *Rodríguez P. J.* Adivinanzas extremeñas / [Rodríguez Pastor Juan, Alonso Sánchez Eva, Ortiz Balaguer Carlos] // Saber Popular.– Badajoz : Fregenal de la Sierra, 2002. – Núm. 18. – 539 p. 23. *Yarza F. C.* Los mejores acertijos y adivinanzas /F. C. Yarza, M. J. Llorenes. – Madrid :A. L. Mateos, 1991. – 345 p.